

ӘДЕБИЕТТАНУ

УДК 82

Ömer Faruk Eren*Suleyman Demirel University, MA, senior teacher, Kazakhstan, Kaskelen***HAYÂLÎ BEY'İN ŞİİRLERİNDEKİ MAZMUNLAR**

Özet: 16. yüzyıl Osmanlı divan şiirinin önde gelen üç şairinden biri olan Hayali Bey. Zati ile çağdaş, Baki ile Zati arasındaki şairlerinde en büyüğüdür. 16. yy.da yaşamış ve bugünkü Bosna. Kosova bölgesinde Vardar Yenicesi'nden İstanbul'a gelmiş bir şairdir. Asıl adı Mehmet, dostları arasındaki lakabı 'Bekar Memi'dir. Devlette farklı görevlerde bulunduğu için "bey" ünvanını almıştır. Şuara tezkirelerinde adına sıkça rastladığımız şairlerimizdendir. Şiirlerinde hayal unsurları çokça yer aldığından ve bunları güzel bir şekilde tasvir ettiğinden dolayı "Hayâlî" mahlasını almıştır. Tezkireci Âşık Çelebi (aynı zamanda yakın dostudur.) onun kural tanımayan, fitraten ince duygulu ve tok gözlü bir karaktere sahip olduğunu, genç yaşlarda Kalenderîlere katılıp şehir şehir dolaştığını söyler. Ama şairimiz aynı zamanda devlet ricaline yazdığı kasidelerinde maddi taleplerde bulunduğu ve kıymetli hediyelere vasıl olduğuna dair beyitlerinde mevcudiyeti söz konusu olsa da; malı mülkü gönlüne koymayan eli açık ve derbeder bir karaktere sahip olmasından dolayı zenginlik görmemiş, sade bir hayat sürmüştür. Şair, tasavvufi duygu ve düşünceleri içten bir yakarıyla mısralarına nakş etmiş bir gönül eridir. Şiirlerinde tasavufa yer vermesine rağmen mutasavvıf olamamış rind-kalender meşrep bir şairdir. Şiirlerindeki ince ve duygulu ifadelerden dolayı Şirazi'ye benzetilir (Hafız-ı Şirazi-ı Rum). 16. Asır divan şiirinin sanatsal anlamda zirvede olduğu bir dönemdir. Edebi sanatlar ve buna bağlı olarakta mazmunlarda daha sıklıkla göze çarpmaktadır. Bu çalışmamızda farklı bir üslup, hayal gücü ve tasavvura sahip olan 16. Yüzyıl şairlerinden Hayali Bey'in divanındaki (bilinen tek eseridir.) bazı şiirlerinden tespit etmiş olduğumuz mazmunları aktarmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Hayali Bey, divan şiiri, mazmun.

GİRİŞ. Divan edebiyatı şiir ağırlıklı bir edebiyattır. Günümüzde divan edebiyatının anlaşılmasının ve sevilmemesinin sebeplerinden birisi de; klasik şiir anlayışının dünya edebiyatından silinmesi ve modern edebiyatta dilin sade olması gerektiği anlayışından yola çıkılarak divan edebiyatına ait kelimelerin terk edilmesi gerektiği yönündeki eğilimdir. Lakin şiir, kelimelerle örülen bir hayal dünyasının gizli ve çağrışımlarla dolu imgelerle anlatılmasından başka bir şey değildir. Zira dili sadeleştirdiğini ve modernleştirildiğini iddia edenlerin kullandığı kelimeler bir nevi mazmun gibi şairin dünyasına ait olup kendi anlamı dışında bir anlamla yüklü vezinsiz ve kafiyesiz bir anlatımdan öte bir şey değildir. Divan şairinin dar ve sınırlı dünyasında, ancak hayal ve mazmunlarla örülen bir dil bizi şiirin güzelliklerine ulaştırabilirdi. Ayrıca Divan şiirinin mevcut olduğu dönemde her edebiyat belli bir kurallar manzumesinden farklı bir yapı arz etmemekteydi. Her edebi eseri ve anlayışı kendi devrine göre değerlendirip bugüne aktarmak esas iken, divan şiiri ve onun mazmunlar dünyasını dışlamak ve ötekileştirmek Yahya Kemal'in 'imdidat' anlayışına tamamen ters, kültürdeki devamlılık prensibine ise külliyen aykırı bir fikrin yansımalarından başka bir şey değildir. Divan edebiyatındaki mazmunların tanıtılması ve öğretilmesiyle ümit ediyoruz ki yeni nesilde eski şiirimizden bir mana bulacaktır. Melali anlamayan bir nesle aşına olamayacak bir edebiyattan kurtulmak için divan şiirini ve onun gizli dünyasını öğretmeye mecburuz. Bu çalışmamızdaki hedeflerimizden biriside bu amaca uygun bir katkı sağlayabilmektir.

Mazmun Kelimesinin Muhtevası ve Kullanım Şekli

Unutulmamalıdır ki mecazi anlatımlar ancak belli bir entellektüel birikimin sunucunda ortaya çıkar. Bu mecazi anlatım dilin, dilde bir fevk üstüne çıkışı demek olup, halkın

beğenisiyle ya devam eder ya da unutulur tarih olur. Fakat, kelime hazinesi ve edebi zenginlikte bu şekilde tekevvün ve tekemmül eder. İskender Pala “bir mana veya mefhumu özelliklerini çağrıştırmak kelime grupları içinde gizleme sanatına mazmûn denir.” (Pala, 1993:10), derken mazmunun mecazi bir yolla anlatılan bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Bizim de değindiğimiz gibi sanat; ancak nesnelere görüldüğünden farklı bir şekilde yorumlanmasıyla, ona yeni manalar kazandırmakla, sanatkarın yorumuyla bir milletin edebi zenginliğine katkı sağlamaktadır.

Necip Fazıl poetikasında devletin görevinin şaire sahip çıkmak olduğunu, bunun karşılığı olarak da şairin dili zenginleştirerek vazifesini gerçekleştirebileceğini ifade eder. Mazmun, bir yönüyle dilin zenginleştirilmesi ve edebiyatın teşekkül ve teali etmesi için devrinin önemli bir dil vasitasından başka bir şey değildi diyebiliriz. Mazmûn kelimesinin kökü Arapçadaki “zımn” dan gelir. Zımn kelimesi “ödenmesi lazım olan” manasında olup, meal, mâna, mefhum, nükteli, san'atlı, ince söz gibi anlamlara da zaman içinde kavuşmuştur. Kelime şairlerin divanlarında Fuzuli'nin şu beyitinde olduğu gibi bazen gerçek anlamıyla da kullanılmıştır:

Beratimin mazmunu ne için suret bulmaz

Zevâiddir husulü mümkün olmaz (Tarlan, 2011: 145)

(Beyitteki beratimin mazmunu tamlaması alacağıma dair olan belge şeklinde ifadelendirilebilir.)

Şiirlerinde ‘hakikat’ mefhumuna önem veren şair ‘nükte’ veya ‘nikat-ı hakikat’ şeklinde ifade edilen bu kavramı tasavvufi manada kullanmaktadır. (Kurnaz, 2011: 24).

Şi'ründe ey Hayali nikat-ı hakikat an

Ta dostana her biri bir dasitana ola

Şairin şiirindeki amaç; ilahi hakikatlerdeki nükteleri, incelikleri ortaya çıkarmaktır. Şiirlerindeki var olan destansı öğelerin mevcudiyeti, bu amaç doğrultusunda oluşturulan, rengin edilen, güçlü anlatımı öne çıkarmaktır.

Mehmet Kaplan “Onlar (divan şairleri) kelimelerin çeşitli manaları arasında gizli münasebet kurarlar. Buna mazmûn denilir.” (Kaplan, 1988:83). Diyerek; mazmunun bazen şairin şiirindeki mana, gizli söz, aşğın maksadı, cevher veya bir sözün ardında gizli olanı anlatmak istediği bir kavram olarak, bazen de kelime guruplarının çağrıştırdığı (mazmun görevindeki kelimelerle) fakat beyitte bulunmayan bir başka mazmunun şairin sanatının ve zekasının bir zekatı gibi mısralar arasında arz-ı endam etmesi olduğuna vurgu yapar. Baki'nin şu gazelindeki beytinde (ıdıyye) asıl maksadını farklı bir yoldan gizli bir şekilde nasıl ifade ettiğini, zekasını ve sanatını nasıl ortaya koyduğunu görebiliriz.

Aşıka ihsan ise maksud elinde dostum

Dest-busundur muhassal Baki'ye ihsan-ı ıyd (İpekten, 2004: 93).

‘Sevgilim, dostum niyetin aşğa iyilikte bulunmaksa bu zaten senin elindedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Baki'ye bayram armağanı, elini öpmektir.’

Şair buradaki asıl maksadını gizleyerek devrin padişahı Sultan Süleyman'ın huzurunda olmak, bayramda elini öpmek hem de zat-ı şahanelerinin cömertliğinden istifade etmeyi umut etmektedir. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın divan şiiriyle ilgili şunları ifade eder: “Divan şairinin başarısı son derece dar ve muayyen sahaya en orijinal hayat safhalarını, tabiat manzaralarını koymalarındadır. Eğer bu şairleri sathî bir nazarla okuyup geçerseniz hiç bir şey anlayamayız. Orada her kelime ayrı bir mâna ifade eder. Ya bu mana hendesî bir tezahürdür, ya gizli bir mazmûndur, ya bir tabiat manzarasını tasvirdir, ya bir ananeye temastır, ya bir tevriye sanatı ile bize ikinci bir hayal ufku açar. Fakat bunlar birer kelime ile işaretir.” (Seçmeler, 1990:74)

Divan şiirinde mazmunlar birer kelime ile ifade edilirler. Bazende bu kelime grupları Baki'nin ‘Kaside Bera-yı Sultan Süleyman Han’ isimli kasideinde olduğu gibi ‘Merhun’

beyitler halinde şiirin tamamına bir gökyüzü tablosunun, minyatür sanatındaki gibi nakş edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hengâm-ı şeb ki kungure-i kasr-ı âsumân

Zeyn olmuş idi şu'lelenüp şem'i ahterân (İpekten, 2004: 41).

'Gece vaktinde yıldızların mumu ışıdayıp gök sarayının kubbesi süslenmişti.'

Ahmet Hamdi Tanpınar XIX. Asır Türk Edebiyatı adlı eserinde: "Mazmûn, müslüman süsleme sanatlarındaki o girift ve tenazurlu şekiller-arabeskler gibi her tarafı birbirine cevap veren kapalı bir âlemdi. Bu kapalı âleme her kelimenin hususî manâları ve çağrışımları ile gelir, ancak bilmece çözüldüğü zaman gizliden gizliye kurmuş olduğu bu kıyaslarla ve oyunun araya koyduğu psikolojik mesafeden söylemek istediğini söyler, yahut çok defa imâ ederdi." (Tanpınar, 1976:11-12). Şeklinde mazmunu tarif ederek Baki'nin kasidesindeki bu beyitte ki, sanatsal inceliğe bir manada atıfta bulunmuş olmaktadır.

Hayal, Divan şiirinde önemli bir unsurdur. Şiirlerinde hayal zenginliği ve derinliği olan Divan şairlerden biri de Hayali Bey'dir. Hayali Bey, genellikle olayların gerçek sebeplerini hayalî sebeplerle değiştirerek, bilinen ifadeleri sade bir üslupla orijinal benzetmeler haline çeviren sözü rengin eden usta bir divan şairidir.

'Sözü rengin eda etmek Hayali ihtira'dur

Horasan ehli sanmasun bunu tarz-ı Nevâyî'dür'

Şair bu beyitinde sözü renklendirmenin, Hayali'nin şiirlerinde hiç kimsenin kullanmadığı mazmunların var olmasının ona ait bir hususiyet olduğuna değinerek. Horasan ehli zannetmesin ki bu Ali Şir Nevai'nin bir benzeridir, diyerek hem şiirini övmüş hem de şiir anlayışını ifade etmiş olmaktadır.

Hayali Bey'in etkileri uzun ve geniş bir alanı kapsamakta olup aynı devrin divan şairleri Rahmî, Ulvî, Vahidî gibi isimler üzerinde de tesiri büyüktür. Onun rindane ama tasavvufî derinliği olan söyleyişlerindeki ahenk ve kolayca, bir lahzada söylenmiş intibai uyandıran, girift olmayan içten manzumu devrinde ve daha sonrasında ilgi oluşturmaya devam etmiş, şiirlerine nazireler yazılan, sevilen bir şair olarak edebiyatımızdaki yerini almıştır. Devrinin şairlerinden itibaren onun şiirlerine nazire yazan pek çok şair mevcuttur. Bunlardan ilk akla gelenler, Derviş Günahî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Şeyh Galib, Keçecizâde İzzet Molla, İzzet Ali Paşa, Bayburtlu Zihni vb. diyebiliriz.

Hayâlî Bey'in Beyitlerindeki Mazmunlar

Ali Nihat Tarlan; '*Orada (divan edebiyatında) her kelime ayrı bir mâna ifade eder.*'

Sözünü kıstas alıp, şairimizin seçmiş olduğumuz 100 beyitindeki mazmunların manalarını ifadelendirmeye çalışarak, önce beyitin manasını, daha sonra kelimelerin manalarını, mazmunla ilgili olan edebi sanatları ve mazmunu oluşturan kelime öbeklerini veya genel aktarımda mevcut olan gizli mana açıklayarak gösterilecektir. Çalışmamızı, şairin en çok kullandığı mazmunları belli başlıklar altında vererek, bölümler halinde aktarmayı hedefliyoruz.

Mahfi, bahr, emval-ı deryâ, düre, dürzî, mecnun, düre-i şehvâr, gevher, cevâhir, güherbâr, lü'lü-i lala, dem-i İsâ, hatt-ı nigar, nûr-ı dide, şâhid-i mevzûn, Süreyyâ, 'izar-ı Leyli'de bir turra-i anber-feşân, ab-ı firâvân, çerağ, Mantıku't-Tayr, kuşdili, murga-ı kudsî, Seb'a-i Mu'allaka, sihr, efsun, Samîrî sihri, gül-efsûn, rengîn fesâne, tûtiyâ şairin kullandığı başlıca teşbih ve mecazlardır. (Kurnaz, 2011: 23)

Hayali Bey üzerinde çok kıymetli çalışmalar yapmış olan Prof. Dr. Cemal Kurnaz'ın aktarmış olduğu bu bilgilere ek mahiyetinde bazı ilaveler ve tespitler yapmaya çalıştık. Zira divanında var olan, ve sıkça zikredilen kelimelerden başka, ima yoluyla veya mazmunların bir araya gelerek oluşturduğu mazmunları da bunların arasına dahil ettik. Öncelikle kelime düzeyinde kullandığı mazmunlara ek olarak şunları söyleyebiliriz.

Nush u pend, Hüsrev, Keman-ebur, tir-i müjen, meh-pare, bülbül-i şuride, ömr-i cavidan, leb-i la'l, buy-i zülfi, dil-i mecnun, meh-cebin, mihr-i cihan-ara, lale-i nu'man, melek-

sima, nakd-i Selman, Cam-ı Cem, çeşm-i şehla, zülf-i bala, serv-kamet, pir-i mugan, hal-ı siyah, ateş-i ruhsar, durre-i tarrar gibi mazmunları ifade edebiliriz.

Yukarıda ifade edilen kelime ve kelime guruplarının çağrıştırdığı, beyit içinde kelime olarak değilde mana olarak mevcut olan ve en sık kullanılan mazmunlarda şunlardır:

Sevgili, dudak, çilehane, Cemalullah, aşık-rakip, gül, Hz. Muhammed, şeb-i arus, kalenderilik, bayram, köle, dolunay, hac, dua, namaz, şair, mevlana, aşık, kuran, şafak, gül-bülbül, cennet, bahar, tevhid, şeyh, güneşin batışı, Feriüttin Attar, Medine, şarap, Mevlana, meyhane, papağan, mum-kelebek, av-avcı, vahdet-kesret, güneş, gece- gündüz, küfür-iman, su, kader-kaza

Hayali Bey'in şiirlerinde tasavvufi konuların ağır bastığını elde edilen verilerden de rahatlıkla görebilmekteyiz. Söz sanatları ve buna bağlı olarak metin içinde var olan derin anlamdan çıkartabileceğimiz mazmunların çeşitliliği geniş bir entellektüel birikimin yansıması şeklinde değerlendirilebilir. İncelemiş olduğumuz 100 beyit içerisinde, edebi sanatları ve klişeleşmiş kelime guruplarını kullanarak ima yoluyla anlattığı mazmunlardan sıklıkla karşımıza çıkan sevgili mazmunu 13, aşık-rakip (rind-zahid) 9, vahdet-kesret 8 bahar, Hz.Muhammed 5, gece-gündüz, şeyh 4, şair, namaz ve güneşin batışı 2 kere bulunmaktadır. Sıklıkla karşımıza çıkan bu mazmunları başlıklar halinde örnekleriyle göstermeye çalışacağız. Çalışmamızın alanı sınırlı olduğu için bütün mazmunları değilde en sık karşımıza çıkan mazmunlardan bir seçki yapmaya çalıştık.

Sevgili

Kande fehm itsün kemālüm rüstiyanî-fehm olan

Kadrini şanma Tahirüñ Färyābiler bilür (G.930/1)

‘Benim olgunluğumu Aristo akıllı olan nasıl anlasın? (Faryablı) Tahirün değerini Faryabilerin bildiğini sanma.’

Tahir: Temiz, yüksek nefis.

Färyāb: Zahir-i Faryabî asıl adı Zahireddin Ebu'l Fazl Tahir bin Muhammed el-Faryabi (d. Faryab? - ö. 1201, Tebriz), özellikle yeni mazmunları kullandığı kasideleriyle tanınan İranlı bir şairdir.

Rüstiyanî: *Aristo*.

İranlı şair burada bir rakip gibi takdim edilmiştir. Bu beyitte aşğın halinin akılla değilde, ancak kalp yoluyla anlaşılabilirliği vurgulanmış olup; kemal akıl ve kalbin izdivaç edip insanı- ı kamile varanların vardığı bir hal olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca Tahir ile Zühre'ye de bir atıf söz konusudur. Tahir kelimesindeki istiarenden yola çıkarak sevgilinin Zühre'ye benzetildiğini ve onun ima edilerek sevgili mazmununa atıfta bulunuluyor diyebiliriz.

Bize nāzük yanağı lāle yiter

Bitmesün gülsitānda lāle yiter (G.928/1)

‘Bize nazik yanağı lale (olarak) yeter. Gül bahçesinde (artık) lale bitmesin (yetişmesin), yeter.’

Lāle: Lāle denen meşhur çiçek. Vaktiyle suçluların ve delilerin boynuna takılan halka.

İncir koparmak için ucu çatallı değnek.

Şairler lâleyi sevgilinin yüzüne, yanağına, dudağına ve taze geline de benzetmişler; âşıkım bağrını bedenini, sînesini, gönlünü ve gözünü de ortasındaki dağlama yarasını andıran siyah leke ile ölçmüşlerdir. Lāle ki sevgilinin yanağıdır; onu gören gül, güllüğünden utanır; salınışını gören servi salınmayı bırakır. Lale soğanı, yalnızca bir dal ve bir tek çiçek verdiği için Allah'ın birliğini temsil eder ve şekil itibariyle de tevhid'in sembolü olan elif'e benzer. Bütün bu özellikleriyle lâle Osmanlı toplumunda âdeta kutsallık kazanmış ve Allah'ın varlığını yansıtan özge bir çiçek olarak algılanmış, Gerçek lâlelerin hepsinde renkli 6 yaprak bulunur. Tac ve dal yaprakları ise yeşildir. Yaprak sayısı altıdan fazla olan katmer laleler daha sonra üretilmiş olup güle benzetilmişlerdir. Osmanlı insanı tıpkı gül ile Efendiler Efendisi'ni

hatırladığı gibi lâle ile de Allah'ı hatırlamıştır. Kışın kendilerini dibe çekmeleri, soğanını ayaza çaldırmamak içindir. Kumlu ve gübreli toprağı severler ve açıldıkları zaman ancak birkaç gün dayanırlar. Gece kapanır, gün ışığında yapraklarını yayarlar. Koklanmaları hâlinde yaprakları erken dökülür. Burada bu bilgilerden yola çıkarak kesretten sıyrılmaya, vahdete ulaşma arzusundan söz edebiliriz. Aynı zamanda lale, yanak ve gülistan kelimeleri bize sevgili mazmununu ima ettiği gibi baharı da çağrıştırmaktadır.

*Bâğ u bostân seyrine meyl eylemez oldı gönül
Gül yüzinde sümbülün hem kıdd-i ra'nâsın görüp (G.928/2)*

Gönül, gül (gibi) olan yüzündeki sümbül (e benzeyen saçlarını) ve güzel boyunu gördüğünden beri bağ ve bostan seyrine meyletmez oldu.

Ra'na: İyi, güzel, hoş, lâtif. Pür ve revnak olan.

Burada gül, bağ ve bostan kelimelerinden yola çıkarak Sadi'nin Gülistan ve Bostan adlı eserine gönderme yaparak kurulmuş olan bir mazmundan söz edebiliriz. Sümbül sevgilinin gül yüzüne dökülen saçlarıdır. Sümbül saçlar bazen kulak arkasına atılarak boyuna değer. Sevgilinin yanakları kırmızı boynu ise sarıdır. Gül, sümbül, kadd-i rana kelimeleri bir sevgili ve gül-i rana (sarı-kırmızı renkli gül) mazmunu oluşturmaktadır.

*Didüm yoluñda cân virmek nigârâ
Geçer mi minnete didi ne minnet (G.927/2)*

Ey resim gibi güzel sevgili, yolunda can vermek (senin için) minnet (edilecek bir şey midir) dedim. (O da) ne minnet dedi.

Minnet: İyiliğe karşı duyulan şükür hissi.

Nigâr: Güzel yüzlü sevgili. Nakış. Resim. Nakşeden. Put, sânem. Resmi yapılmış.

Divan edebiyatında niğâr kına manasına geldiği gibi; put, sanem manalarına da gelir. Can vermek ve minnet etmek kelimeleri aşkın sevgili için herşeyi yapabileceğini gösteren bir ifadedir. Fakat sevgili nankördür. Aşık canını verse sevgili bunu minnet bilmez. Çünkü tasavvufi düşüncede kişi ancak ölünce hakka ve hakiki sevgiliye kavuşur. Bu yüzden aşkın can vermesi minnet değil belki onun için nimettir. Mazmun sevgilidir.

*Dir gören al yanağınun alın
Hiç âl olmaya bu âle yiter (G.929/3)*

Kırmızı yanağının kırmızısını gören der ki; yanağının âleye benzeyen kırmızılığıyla iyileşmeyecek hastalık yoktur.

Âle: İlaç için kullanılan ve "Hint Sümbülü" adı verilen çiçek.

Âle ilaç olarak kullanılan Hint sümbülü manasına da gelir. Aşık sevgilinin yanağını gördükten sonra onun acısını sevgilinin sümbül saçlarının ancak dindirebileceğini söylemektedir. Ama bu istek onu sevgilinin yokluğunda yine ateşlere salacaktır. Yanak, al ve ale kelimelerinden yola çıkarak bir sevgili mazmunundan söz edebiliriz.

Rind-Zahid

*Zülfün ucundan ne bilür kim beyân ide fağh
Bu teselsül 'ilmini şanma kitâbiler bilür (G.930/5)*

'Fakih saçının ucundan ne anlar ki açıklasın. Bu teselsül ilmimi kitap okuyanların bildiğini sanma.'

Teselsül: Zincirleme. Zincir gibi birbirine bitişik kısımlar olma. Silsile peyda etme.

Teselsül: "birbirine bağlı olma, bir silsile meydana getirme," demektir. Kelâm ilminde, Allah'ın varlığını ispat için başvurulan bir metodun ismidir. Teselsülde bir şey silsile hâlinde ilk atasına kadar götürülür ve o ilk atanın mutlaka bir yaratıcısı olması gerektiği ve onu yaratan kim ise bütün torunların da yine onun mahluku olacakları ifade edilir. Hayali ehl-i tarikat olup, tarikat silsilesine de atıfta bulunuyor. Kitabiler derken medrese eğitimi almış olan fakihlere yani zahidlere atıfta bulunuyor. Hayali çok iyi bir eğitim almamış Kalenderi tarikatına mensub bir şairdir. Zülûf sevgilinin yüzünü örten saçlarıdır. Silsile derken saçın dökülüşü ve

uzunluğunda bir telmihi yapılmıştır. Aşıklar sevgilinin saçlarının uçlarına çengele asılan avlar gibi gönüllerini asarlar. Fakihler aklen Allah'a ulaşmaya çalışırken rindler gönül yoluyla O'nu ararlar. Bu sebepten şair fakihlerin zülûfün ucunu bilmezler diyerek bir tarzde bulunmaktadır. Zira aşğın her dem rakibi zahiddir, fakihtir. Genel mananın çağrıştırdıklarından yola çıkarak bir rind-zahid mazmunu var diyebiliriz.

Saňa ta'lim eylesün çeşmüm şināverlik yolın

Şuda yüzme resmini çün murğ-ı ābiler bilür (G.930/6)

Gözüm sana yüzücülük sanatını öğretsin çünkü; suda yüzmenin ilmini ördekler bilir.

Şinaver: Suda yüzen erkek. Yüzgeç.

Çeşm: Göz. Ayn. Dide.

Aşğın gözlerinden akan yaşlar o kadar çoktur ki, göl olur içinde ördekler balıklar yüzme başlar. Balık kelimesine şinaverden varabiliriz. Şinaver suda yüzen erkek ve yüzgeç manasına gelir. Aşğın gözü kuştur. Murg kuş anlamına gelir. Murğ-ı ābī su ehli olan kuş demektir. Bu da akla ördeği getirir. Burada talim eylesin derken rakibe bir sataşma söz konusudur. Aşık rakibinden üstün olduğunu vurgulamaktadır. Balık ve ördek benzetmelerini yaparak aşk deryasındaki en iyi yüzücünün kendi olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Bir aşık-rakip çatışması veya sataşması var diyebiliriz.

Cem' olduğun bizümle niçin istemez rakīb

Kim haşre kıyil olmasa kâfir degül midür (G.932/4)

Rakip, niçin bizimle bir arada bulunmanı istemez, haşre (kıyamette ölümlerin dirilip bir yerde toplanmasına) inanmayan kafir değil midir?

Haşirde bütün insanların toplu olarak diriltileceğini atıfta bulunuyor. Rakip sevgilinin aşğa bakmasını, yanına gelmesini, beraber olmasını istemez. Bu bilgilerden yola çıkarak aşık-rakip mazmunundan bahsedebiliriz. Kafir geceyi simgeler. Haşir yeniden dirilme anlamına geldiği gecenin bitip güneşin yeniden doğmasına da telmihte bulunuyor.

Eger elçüm eger yārüm olursa dāhi bī-zārum

Ne umar bendeden yā Rab rakīb-i küşteni kerden (G.936/4)

Eğer (rakip)elçim ve yardımcım olsa bile (ondan) şikayetçiyim. Ya rab katledilesi rakip bu köleden ne ister.

rakīb-i küşteni : ölesi rakip

Bi-zar: şikayetçi, dertli, inleyen.

Aşık rakibin ölmesi ister zira rakip kesrettir. Aşık kesretten çıkıp vahdete ulaşmak ister. Bu da nefsin ölmesiyle mümkündür. Nefsim bana zahiren yardım ediyor görünsede beni kesretten çıkmasına mani olur. Aşık allah'ın bendedi yani kuludur. Nefis hak aşğın sürekli zorlar sürekli kesrete iter. Aşık vahdete ulaşmak için günahları için inler, göz yaş döker. Aşğık sevgiliye bakan her gözün kör, her kalbin ise toprak olmasını ister. Ölmesi arzu edilen rakip ve kıskanan aşık mazmunu açık bir şekilde görülmektedir.

Vahdet- Kesret

Şeb gibi baht-ı siyahum rüz-veş rüşen olur

Ger görürsem bir gün ol mihr-i cihān-ārā yüzün (G.937/4)

Cihanı süsleyen güneşin yüzünü bir gün görürsem, gece gibi karanlık bahtım gündüz gibi aydınlanır.

rüz-veş: gündüz gibi

mihr-i cihān-ārā: güneşin yüzünü süsleyen

Şeb-ruz-mihr kelimeleriyle bir tenasüp, şeb-ruz kelimesiyle tezat sanatı yapılmıştır. Aşğın kesretten, yani karanlıktan aydınlığa çıkabilmesi için sevgilinin cihanı süsleyen nuruna, yani Allah'ın isminin tecellilerine ihtiyaç vardır. Ayrıca, eğer denilerek cemalullahı görme ümidi de dile getirilmiştir. Kesretten vahdete ulaşma arzusuyla var olan bir kesret-vahdet mazmunu ima edilmektedir.

*Bağub mir 'āt-i hüsnüñe neden bu deñli hod-bīnlik
Şağın şāhum güzellik kimseye qalmaz cihāndur bu (G.937/6)*

Şahım, güzellik aynana bakıp niçin bu kadar kendinle ilgilisin? Burası, güzelliğin geçici olup kimseye kalmadığı dünyadır.

Hod-bin: kendini gören, bencil.

Güzellik aynası aşğın gönlüdür. Allah'ın tecelli ettiği mekan müslimin gönlüdür. Allaha gayrısının, masivanın, kesrette kalmak manasına geldiğini, nefsi, eneyi terbiye etmenin yolunun hakka ait güzellikleri bakıp, O'ndan gayrısına bakmamak olduğu ifade edilmektedir. Kendinden geçmeyip, nefesine takılanın vahdete ulaşması mümkün değildir. Kesrette kalma hali söz konusudur.

Bahar

*Lebüñ Helvāsı cüllābı nev iken
Harāret yaqmadan ol gül nevāle (G.939/3)*

Dudağının helvası ve gülsuyu taze iken, hararet o gülü yakmadan (yiyip içelim.) cüllab: gülsuyu.

nevāle: yiyecek

Sevgilinin dudağı tatlıdır. Ağzının kokusu ve suyu ise güldür. Sıcaklık burada rakip manasında kullanılmıştır. Güneşin sıcaklığının nasıl gülün suyunu kurutup içer, kokusunu, tadını alırsa. Rakipte aynı şeyi yapmak arzusundadır. Gülün taze ve tatlı olduğu dem bahardır. Yaz gülü soldurur, kokusunu her yere duyurur. Aşık ise bunu istemez. Baharda gül daha goncadır. Dudağı kapalı, tadı içindedir. Aşık güneşi ve yazı rakip kendini ise bahar yerine koymaktadır. Gülsuyu ve helva aynı zamanda cenazelerde dağıtılır. Aşık bir anlamda rakibin ölmesinde arzu etmektedir denilebilir. Dünya hayatındaki zorluklar yaz ve çöl olarak simgelenir. Kesretten vahdete ulaşmada bu çekilen çile ve yolculuğun neticesinde elde edilebilir.

*Gül ruhlaruña kendiyi benzetdüğü için
Jāle söyündürür şü koyup gül ocağımı (G.942/3)*

Gül. (senin) gül yanaklarına kendisini benzettiği için, Çiğ tanesi, gülün ocağına su koyup söndürür.

Jale: şebnem

Sevgilinin yanakları güle benzer. Aşğın yanaklarından dökülen gözyaşları aşğın güle benzeyen yarasındaki ateşi gözyaşlarıyla söndürmeye çalışır. Ama aşğın hem ateşi hem devası sevgilinin kendisidir. Sevgilinin bakışları aşğın sinisini dağlar, şekli bazen güle bazen şakayika benzer. Aşğın yanan sinisini, aşğın gözyaşları söndürür. Aşğın yanan, dağlanan sinisi gül ocağına benzetilmiş. Jale, gül, su baharı çağırıştırır.

*Bize nāzük yanağı lāle yiter
Bitmesün gülsitānda lāle yiter (G.929/1)*

'Bize nazik yanağı lale (olarak) yeter. Gül bahçesinde (artık) lale bitmesin (yetişmesin), yeter.'

Şairler lâleyi sevgilinin yüzüne, yanağına, dudağına ve taze geline de benzetmişler; aşkın bağırını bedenini, sinisini, gönlünü ve gözünü de ortasındaki dağlama yarasını andıran siyah leke ile ölçmüşlerdir. Lâle ki sevgilinin yanağıdır; onu gören gül, güllüğünden utanır; salınışını gören servi salınmayı bırakır. Lale soğanı, yalnızca bir dal ve bir tek çiçek verdiği için Allah'ın birliğini temsil eder ve şekil itibarıyla de tevhid'in sembolü olan elif'e benzer. Bütün bu özellikleriyle lâle Osmanlı toplumunda âdeta kutsallık kazanmış ve Allah'ın varlığını yansıtan özge bir çiçek olarak algılanmış, Gerçek lâlelerin hepsinde renkli 6 yaprak bulunur. Tac ve dal yaprakları ise yeşildir. Yaprak sayısı altıdan fazla olan katmer laleler daha sonra üretilmiş olup güle benzetilmişlerdir. Osmanlı insanı tıpkı gül ile Efendiler Efendisi'ni hatırladığı gibi lâle ile de Allah'ı hatırlamıştır. Ona göre lâle ismini oluşturan harfler (lam, elif,

lam, he), tıpkı hilal (he, lam, elif, lam) gibi Allah lafza-i celalindeki harfler (elif, lam, lam, he) ile de aynıdır. Ebced hesabına göre her üç kelimenin toplamı da 66 rakamını verir. Lâleler sonbaharda toprağa soğanlar hâlinde dikilir ve ilkbaharda bir tek çiçek açar. Kışın kendilerini dibe çekmeleri, soğanını ayaza çaldırmamak içindir. Kumlu ve gübreli toprağı severler ve açıldıkları zaman ancak birkaç gün dayanırlar. Gece kapanır, gün ışığında yapraklarını yayarlar. Koklanmaları hâlinde yaprakları erken dökülür. Burada bu bilgilerden yola çıkarak kesretten sıyrılma, vahdete ulaşma arzusundan söz edebiliriz. Aynı zamanda lale, yanak ve gülistan kelimeleri bize sevgili mazmununu ima ettiği gibi baharı da çağrıştırmaktadır.

Hz. Muhammed

Mîm-i dehâm n'eydügi fâhir degül midür

Mülk-i 'ademde menzil-i âhîr degül midür (G.932/1)

Ağzının miminin ne olduğu meydanda değil midir? (Dudağının) yokluk mülkünde en son konağı (yokluğun en sonu) değil midir?

Dehan: Ağız, Fem.

Mim: Kur'ân-ı Kerim alfabesindeki yirmidördüncü harf olup, ebced hesabında kırk sayısının karşılığıdır. Tarih yazarken bazan Muharrem ayına bir işaret olabilir. Bir kitap veya ibarenin sonuna veya altına temme (bitti) yerine ve "mâlum oldu, görüldü" makamında konulan bir harftir.

Sevgilini ağzı mim'e benzetilir. Mim harfi aynı zamanda peygamberimize (a.s.v) bir telmihtir. Yokluk aleminin bitişi varlığın başlangıcı efendimizdir. İlk olarak onun nuru yaratılmıştır. Bu haliyle de o hem yokluk aleminin son yeri hemde en son nebidir. Ahir kelimesi buna işaret etmektedir. Onun adı mim harfiyle başlar buna bir telmihte yapılmıştır. Mim harfi ebced hesabında kırk sayısına işaret eder. Hz. Muhammed'e nübüvvetin geldiği yaşa başka bir telmihte daha bulunulmuştur.

Bir güzeller şahını şâh eyledüm cân mülkine

Âk-i pâyin virmezem yüzbiñ Süleymân mülkine (G.939/1)

Bir güzeller şahını can ülkesine padişah eyledim. Onun ayağının tozunu yüz bin Süleyman mülküne vermem.

Aşık Hz.Süleyman'ın mülkünü sevgilinin ayağının tozuyla değişmem diyerek hem mübalağa yapıyor hem de yapmıyor. Tasavvufî manada doğruyu söylerken, mecazi manada sevgili için mübalağa yapmaktadır. Zira sevgilinin olduğu yer Medine, ayağa bulaşan toz ise efendimizin ayağının bastığı toprak olduğu için şair samimi olarak hislerini dışa vuruyor. Güzeller şahı ise Efendimiz (a.s.v)'dir.

Gece-Gündüz (küfür-iman)

Zülfüññ küfrine her kim 'arz-ı imân eylemez

Lâzım olur eylemek imânımı tecdid aña (G.927/5)

Saçlarının siyahlığına imanını sunmayan kişiye imanını yenilemek gerekli hale gelir. 'Arz: Bir büyüğe bir şeyi hürmetle vermek. Bir işi büyüğüne hürmetle anlatmak. İzâh etmek. Takdim etmek. Bir kimseye bir şeyi izhar etmek. Kıymetli bir şeyi diğer bir şeyle değiştirmek. Bir şeyin birden, âniden meydana gelmesi. Altın ve paradan gayri mal, metâ. Bir şeyin uzunluk mukabili olan genişliği. Bir muamelede aldanmak. Sağlam insanın hemen ölmesi. Delirmek. Coğ: Bir yerin yeryüzünde hatt-ı istivâdan (ekvatordan) olan uzaklığı. Koz: Bir yıldızın mıntıkatalbürücdan olan uzaklığı.

Zülf: f. Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi.

Divan edebiyatında sevgilin saçının rengi küfürdür. İmanda yüzdür. Saç yüzü gizlediği için küfür olarak nitelenir. Aynı şekilde sevginin yüzü güneşe gecede kafir olur. İmanın yenilenmesi için tekrar gündüz olması gerekmektedir. Tecdid kelimesi imanının yenilenmesi manasında tecdid- i iman olarakta kullanılır. Bu beyitte küfr gece, iman ise gündüzdür. Bir gece-gündüz mazmunundan söz edilebilir. Arz- ı iman denerek güneşin doğması, zülfü küfür

denerek, sevgilini güneş gibi yüzünü örttüğüne bir teşbih yapılmaktadır. Buradan yola çıkarak güneşin batması şeklinde farklı bir mazmundan da bahsedilebilir.

Mum-Pervane

*Ayağıña düşdüğüñ 'aşıklarun' 'ayb itme kim
Dökülür şem 'ayağına yancaq pervaneler' (G.931/4)*

(Ey sevgili), aşıkların ayağına düşmesini ayıplama (çünkü) kelebekler yandıklarında mumun ayağına dökülürler.

Şem: Mum, ışık.

Sevgili her daim aşığı bakışlarıyla ayıplar. Güneş gibi olan güzelliğiyle aşığı cezbeder, aşık onun etrafında dönmeye başlar. Kainatta Allah'ın yarattığı mikro ve makro alemdeki herşey ilahi cezbeyle döner. Ama bu onları kıyamete, yok olmaya götüren sebeplerde de biridir aslında. İlahi cezbe mevlevileri ve alevilerin semalarında da sembolize edilen bir haldir. Aşk şarabıyla sarhoş olan aşık kendinden geçer, ayağa düşer. Bu hali ayıplamamak gerekir. Melamilikte bu fikirden doğmuştur. Kalendilik tarikatıda bu anlayıştan yola çıkarak zaman içerisinde ifrata ulaşmış bir tarikattir. Beyitte buna bir telmih vardır. Mum, pervane, yanmak kelimeleri bize mum-kelebek mazmununu hatırlatır.

Bayram

*Cāna göster kaşlarını k'oldur hilāl-i 'ıyd aña
Kāmetüñ 'arż it ki budur 'ālem-i tevhīd aña (G.927/4)*

(Ey sevgili) can(ıma) kaşlarını göster ki onun için bayram hilali (senin) kaşlarındır.

Boyunu göster ki tevhid âlemi, onun için senin boyundur.

Kāmet: (A. uzun okunur) Namaza başlama işareti, namaz kılmak için okunan ezan. Boy. Boy-bos. Endam.

Âlem: Bütün cihan. Kâinat. Dünya. Her şey. Cemaat. Halk. Cemiyet. Dehr. Hususi hal ve keyfiyet. Bir güneş ile ona tâbi olan ve etrafında devreden seyyarelerin teşkil ettiği dâire.

'ıyd(îd): Bayram günü. Bayram. (Gidip tekrar gelen, bir kimsede âdet olup alışılan şey. Bayram tekrar geldiği için îd denilmiştir.)

Tevhid lafzı Allah'ı anlatır ve elif harfiyle başlar. Sevgilinin boyu da elif gibidir. Ayrıca kamet lafzı namazda okunan kamete, yani bayram namazına bir telmihtir. Cenab-ı Haktan gayrı mahlukata Âlem denip, mucidi olanında Allah olduğu tasavufî anlatımda var olan ana meselelerden biridir. Semâvatta binler âlem mevcut olup yıldızların her biri birer âlem olabilir. Yerde de her bir mahlukat, birer âlemdir. Hatta her bir insan dahi küçük bir âlemdir. Alem-i tevhid, insanların bir araya toplanması manasına da gelir. Zira her insan bir âlemdir. Ramazan bayramı hilalin görülmesiyle başlar ve namazda okunan ezanla müslümanlar bir araya toplanarak, tevhid ederek bayramı idrak ederler. Sevgilinin kaşları hilal gibi, yüzü ise ay gibidir. Sevgilinin boyu elife, kaşları hilale benzetilerek teşbih sanatı yapılmıştır. Burada Ramazan bayramına ait bir mazmundan söz edilebilir. Beyitte var olan kelime düzeyindeki mazmunlar (hilāl-i 'ıyd, kāmet , âlem-i tevhīd) gizli bir çağrışımla bizi hilalin görülmesiyle bayram namazına toplanılmasını, kısaca bir bayram gününü ima eder.

Şeyh

*Hüsnüñ gedāsına niçün itmez nazar gözüñ
Bu ol 'imāret üstüne nāzır degül midür' (G.932/3)*

Gözün niçin güzelliğinin kölesine bakmaz. (Senin) bu (gözün) o yapıya bekçi değil midir?

İmaret: Mâmur etmek, şenlendirmek. Mâmurluk. Hayrat için fakirlere yemek verilen yer.

Aşık sevgilinin kölesidir. Sevgili ise bunu bilmezden ve görmezden gelir. Nazar etmesi aşığa hem iltifat hem de ızdırıp veren bir haldir. İmaret fakirlere yemek dağıtılan yer ve mamur etmek şenlendirmek manasına gelir. Kölelere imarete bakılır. Aynı zamanda aşık bana nazar et ki gönlüm şenlensin diyor. Aynı zamanda şeyh müridine nazar ede onun gönlünü şad eder.

İmarette bir yönüyle tekkelerle benzer bir fonksiyon üstlenir. Bir şeyh mazmunundan söz edilebilir.

Şarap

*Yâr elinden bu Hâyâli bir kadeh nûş itdüğüm
Câm-ı Cem kıldı hased reşk eyledi Cemşîd aña (G.927/5.1)*

‘Hayâlî, sevgilinin elinden (öyle) bir kadeh içtim ki, Cem’in kadehi ona haset etti. Cemşîd onu kıskandı.’

reşk: Kıskanma. Kıskanmayı uyandıran. Kıskanılmış. Hased ve gıpta veren.

nûş: İçen, içici. Tatlı şerbet gibi içilecek şey. Zevk ve safâ.

Hak aşıkları ilahi ilme ermek için sonsuz aşkın havuzundan içmek isterler. Hazreti Ali bir gün efendimizin ikram ettiği sütü çatlayıncaya kadar içer ve vehbi ilme kavuşur. Aşıkların şarap içmesi de bu hadiseye telmih mahiyeti taşımaktadır. Cam-ı cem divan şiirinde bolca kullanılan bir mazmundur. Rivayete göre; cem sultan şehrin sokaklarında dolaşırken havada bir kartal görür, ama kartalın uçmakta zorlandığını fark eder. Kartalın ayağına sarılmış bir yılan vardır. askerlerine yılanı vurmalarını söyler. Askerler sözünü ikiletmeden yılanı okla vurular. Kartal, yılan düştükten sonra cem sultan'ın etrafında bir tur atar ve önüne konar. Gagasını aralar ve cem sultana üç tohum verir. Bunun bir alamet olduğunu düşünen sultan bu tohumların hemen ekilmesini emreder ve aylar sonra bu tohumlardan üzüm asmaları çıkar. Asmalar o kadar bereketlidir ki tüm ülkede yetiştirilir ve üzümlerin herşeyinden faydalanılır suyundan. posasından vs. daha sonraları üzüm suyunun bir süre bekledikten sonra tadının acıdığı fark edilir ve zehirli olduğuna kanaat getirilir. Bir gün cem sultan'ın cariyelerinden biri gizlice bir mağaraya girer ve intihar etmek için üzüm suyu içmeye başlar. Ama içtikçe şimdiye kadar tatmadığı bir mutluluğu erer. Mağaradan çıkınca Cem sultan'a olanları anlatır. Üzümün bu özelliği dilden dile dolaşır, tüm ülkeye yayılır. Cem sultan, üzüm suyunu diğer içeceklerle karıştırmamak için bir kadeh (şarap kadehi) yapar. İşte bu kadehin ismi "cam-ı cem" dir. İnsanın en büyük düşmanı şeytan, insanların bu zevkini ortadan kaldırmak ister. Günlerden bir gün asmayı kurutmak için asmanın köküne tavus kuşunun kanını akıtır ama hiç birşey olmaz. Bu sefer bir maymunun kanını akıtır ama faydası olmaz. Bıkmaz, bir de aslan keser kanını akıtır fakat bişey olmaz. Bir de eşek keser, asma yine kurumaz ve söylene söylene oradan ayrılır. Şeytan o zaman fark etmese de bunların bir etkisi olur. İnsanlar içtikçe tavus kuşu gibi güzelleşirler. Biraz daha içince etraflarına maymunluklar yapmaya başlarlar. Daha fazlası olursa aslan kesilirler. Abartırlarsa eşek olurlar. Kadeh, cam-ı cem, cemşîd, nuş itmek kelimeleri bize bir şarap mazmunu tedai eder.

SONUÇ. Hayali Bey rindane bir söyleyişle tasavvufi duyguları sözleriyle rengin eden müstesna bir divan şairidir. Devrinde ve sonrasında şiirlerindeki kudret ve zerafet tam manasıyla takdir edilememiştir. Bunun sebepleri arasında bağlı bulunduğu tarikatın batini eğilimleri etkili olduğu gibi, Baki gibi bir şairin varlığı ve derin tesirleride O'nu gölgelemiştir diyebiliriz. Şiirlerinde var olan mazmunlar; divan şiirinde ulaştığı seviyeyi ispatlayacak zenginlik ve derinlik, mısralarının ahenkli telaffuzuyla ortaya çıkmakta, hem kulakları hem de gönülleri okşamaktadır. Şairin zengin hayal gücü; mısraların arasında sakladığı klişeleşmiş mazmunlarla ve bıkır-i mazmun diyebileceğimiz tazelikte mecazi çağrışımlarla, ruhları aydınlatmakta, kalpleri doyurmaktadır. Şairin beyitlerinde var olan bütün mazmunları şerh etmemiz mümkün olmadığı için seçmiş olduğumuz bazı beyitleri aktararak, şiirlerindeki mazmunlar dünyasını göstermeye çalıştık. Sade ve içten bir anlatımla örgülediği mısralarındaki güzellik, şairin hayal gücü ve şiire hakimiyeti onu seçkin divan şairleri arasında yad etmemizi sağlayan en önemli özelliklerdir.

Kaynakça

- 1 Onay Ahmet Talat, (1996). *{Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar}*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- 2 Mengi Mine, (2000). *{Eski Türk Edebiyatı Tarihi}*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- 3 İz Fahir, (2013). *{Eski Türk Edebiyatında Nazım}*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- 4 Pala İskender, (1990) *{Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü}*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- 5 Şener İbrahim, YILDIZ Alim, (2003) *{Türk İslam Edebiyatı}*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- 6 Artun, Erman , (2002) *{Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı}*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- 7 Kurnaz Cemal, (2002) *{Hayali Bey Divanı Tahlili}*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- 8 Özerol Nazmi, (2012) *{Hayali Bey'in Dünya Algısı}*, Ankara: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
- 9 Volume 7/4, Fall, 2012
- 10 Kurnaz Cemâl,(1990). *{ 'Yüzük Oyunu' Mazmunu, Halk ve Divan Şiirinin Müştarekleri Üzerine Denemeler }*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- 11 Özkan Ömer (2007). *{ Divan Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı}*, İstanbul: Akçağ Kitabevi.
- 12 Demirel Şener, (2002). *{ Mazmun Üzerine Bir Değerlendirme}*, Bilig, Journal of Social Sciences of the Turkish World /Number 21 /Spring 2002
- 13 Bahadır Cem Savaşkan, (2012). *{Hayâlî Bey'in Bilinmeyen Gazelleri}*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 921-946, Ankara-Turkey

Ömer Faruk Eren

Suleyman Demirel University, MA, senior teacher, Kazakhstan, Kaskelen

THE MEANINGS OF THE POEMS OF HAYALI BEY

Abstract: Ottoman classical literature of the 16th century is one of the three major periods of prosperity of Turkish poetry. This article describes the life and career of the Turkish poet. In the 16th century in the city of Istanbul comes Yenice Vardar poet who lived in the area of modern Kosovo and Bosnia. The article also describes the various events of his life, as well as the circumstances in which he received the honorary title of "Sir".

Key Words: Hayali Bey, classical poetry, metaphor

Ömer Faruk Eren

MA ст. преподаватель Университета им. С. Демиреля, Казахстан, Каскелен

ЗНАЧЕНИЯ ПОЭЗИИ ХАЯЛИ БЕЙЯ

Османская классическая литература 16-го века является одной из трех ведущих периодов расцвета турецкой поэзии. В данной статье представлено описание жизненного и творческого пути турецкого поэта. В 16-м веке в город Стамбул приезжает поэт Енидже Вардар, который жил в районе современных Косово и Боснии. В статье также описываются различные события из его жизни, а также обстоятельства, при которых он получил почетное звание «сэр».

Ключевые слова: Мечты бея, стихотворение, образы, поэт, поэзия, классика.